

MƏDƏNİYYƏT DÜNYASI

Elmi-nəzəri məcmuə

Azərbaycan Dövlət Mədəniyyət və İncəsənət Universiteti,
XXVI buraxılış, Bakı, 2013

МИР КУЛЬТУРЫ

Научно-теоретический сборник

Азербайджанский Государственный Университет Культуры и Искусств,
XXVI выпуск, Баку, 2013

THE WORLD OF CULTURE

Scientific-theoretical bulletin

Azerbaijan State University of Culture and Art, XXVI edition, Baku, 2013

UOT 745/749

Kamilə Mehdiyeva
Azərbaycan Dövlət Mədəniyyət
və İncəsənət Universitetinin doktorantı
Az -1065, Bakı, İnşaatçılar pr.39
E-mail: Kama-mexdieva@rambler.ru

AZƏRBAYCANIN XOVSUZ MƏİŞƏT ƏŞYALARINDA İSTİFADƏ EDİLƏN HANA, İSTEHSAL ALƏTLƏRİ VƏ TEXNİKİ TOXUMA ÜSULLARI

Xülasə:Məqalədə, əsrlər boyu Azərbaycanda xalçaların və xovsuz xalça məmulatlarının toxunuşunda istifadə edilən sadə, əldə düzəldilmiş ağac hanalar təsvir edilir. Eyni zamanda cecim toxunuşunda istifadə edilən əldə düzəldilmiş sadə yer hanaları haqqında da məlumat verilir. Yer hanalarında toxunan cecimin eni 15-20 sm olub, uzunluğu isə 15 və yaxud da 15 metrədən çox olur ki, bu da parça toxunuşun xatırladır.

Məqalədə həmçinin, əsrlər boyu Azərbaycanın xovsuz xalça və xalça məmulatlarında tətbiq edilib qadınlar vasitəsilə bir birinə ötürülən 12-dən artıq texniki toxuma üsullarının, o cümlədən sadə keçirtmə, mürəkkəb keçirtmə, qayıq, ladı, gədirgə, sancma, sərbəst dolama, ilgəkli dolama növləri haqqında məlumat verilir.

Açar sözlər: texniki toxuma, sadə keçirtmə, mürəkkəb keçirtmə, sumax, ladı, gədirgə.

Araşdırmalara görə, xovsuz məişət əşyalarının özünəməxsus toxuma üsulu mövcud deyildir. Bu məmulatlar bir qayda olaraq xovsuz xalçaların, o cümlədən, palaz, kilim, zili, vərni, sumax kimi xalçalarda tətbiq edilən texniki üsullarla toxunmuşdur.

Azərbaycan xalça sənətinin bilicisi olan və üçcildlik "Azərbaycan xalçası" kitablarının müəllifi Lətif Kərimovun araşdırmalarına görə, Azərbaycanın xalça sənəti öz bədii və texniki cəhətdən inkişafına görə 4 mərhələ keçmişdir. Xovsuz xalçalardan palaz və kilim birinci mərhələyə aiddir. İkinci və üçüncü mərhələdə xovsuz xalçaların daha mürəkkəb texnikaya malik nümunələri, o cümlədən vərni, şəddə, sumax meydana çıxmışdır. Ən son dördüncü dövrdür ki, o zaman qayçı və bıçaq meydana gəlmiş və buna görə də, xovlu xalçalar meydana gəlmişdir. Düyünləmə yəni "dolama", "qüllabı ilmə" texnikası yaranmışdır. (1, səh.-3-4)

K. Əliyevanın apardığı araşdırmalara görə, ümumiyyətlə xovsuz xalçalarda 12-dən artıq toxuma üsulları mövcuddur ki, (2, səh.21-22,) bütün bunlar eynilə xovsuz məişət əşyalarında da tətbiq edilir. Bu günə qədər Azərbaycanda xovlu xalçalar daha qiymətli sayılıb, zəngin insanların məişətində istifadə edilmişdir. Nisbətən kasıb və kənd şəraitində yaşayan insanların gündəlik həyatında isə kilim, palaz kimi sadə, xovsuz xalçalar ümdə yer tutmuşlar.

Məlum olduğu kimi, ümumiyyətlə, xalçaların evdə əsas funksiyası evin döşəməsini, bəzən isə divarını örtmək, qış aylarında evdə istiliyi saxlamaq və evə xüsusi bir rahatlıq verməkdən ibarətdir. Bu xalçalar çox təsadüfi hallarda, yəni tərəkməmə həyatını nəzərə almasaq, bir yerdən başqa yerə daşınır. Başqa sözlə desək, ailə öz həyat tərzini dəyişib bir kənddən digər kəndə köçəndə, yaxud da özünə yeni bir ev tikib o evə köçəndə xalçalar öz yerlərini dəyişirlər. Lakin xalçalardan fərqli olaraq, məişət əşyaları əsrlər boyu daha funksional rol oynadıqları üçün daima bir yerdən başqa yerə daşınmağa məruz qalmışdır. Daşınan əşyalar içərisində ən çox nəzər diqqəti cəlb edən atın üzərinə atılan çul, yəhərin qaşına taxılan “qaşlıq” adlı kiçik xurcun, əl xurcunu, çiyin xurcunu və bir də uşaqların daşdıqları çantadır. Qeyd etmək lazımdır ki, bu əşyalar qədim zamanlardan azərbaycanlıların həyatında mühüm utilitar əhəmiyyət daşıyaraq XX əsrin ortalarına qədər məişətdə hər gün istifadə edilmişdir. Bu məişət əşyalarının ən çox isə qoyunçuluqla məşğul olan tərəkməmələr və dağ yerlərində yaşayan əhali arasında geniş yayılmışdır. İstər xovlu, istərsə də xovsuz xalça və xalça məmulatları əsrlər boyu adi yer və şaquli dəzgahlarda toxunmuşdur. Xovsuz xalça və xalça məmulatlarında tətbiq edilən texniki toxuma üsullarından danışmadan əvvəl hanalar və toxuculuq alətləri haqqında qısaca da olsa məlumat verməyi lazım bildik.

Hana, həvə və kirkit

Xovlu xalçalar kimi məişət əşyaları da hələ orta əsrlərdən bəri ağacdan düzəldilmiş sadə pазlı dəzgahlarda toxunarmış. Bu dəzgahlar ilk əvvəllər yonulmamış ağaclardan düzəldilərmiş. Sadə pазlı dəzgahlar dörd yumru ağacın bir birinə keçirilməsindən əmələ gəlir. Həmin ağaclara xalq arasında “ox” deyilir. İki yanlarda olan yumru qalın ağaclara “yan oxlar”, yuxarı və aşağıda duran ağaclara isə “aşağı və yuxarı oxlar” deyilir.

Hanalar iki cür olmuşdur: ayaqlı hanalar və ayaqsız hanalar. Ayaqsız hanalar kənd evlərində divara, dəyələrdə isə dəyənin ortasında olan şalbana söykənirmiş. Ayaqlı hanalar isə daha rahat olub müstəqil ayaq üstə durmuş.

Qədim zamanlardan bu günə qədər xalça toxuma işində üsullar nə qədər təkmilləşsə də, demək olar ki, hanaların quruluşunun məğzi dəyişməmişdir. Belə ki, hər zaman olduğu kimi bu gün də ərişlər aşağı və yuxarı oxlara sarınmışdır. Bundan əlavə, dəzgahda daha iki, bəzən də üç ağacın üfqi istiqamətdə yerləşdirilməsi vacibdir ki, bunlardan biri “Kücü” ağacıdır. Bu ağac vasitəsilə ərişlər çarpazlaşdırılır. Kücü ağacı yuxarı oxa demək olar ki, paralel olaraq yerləşdirilir, yan oxlara bərkidilmir, əksinə o ip vasitəsilə yuxarı oxa bağlanır. Bundan başqa, aşağı oxa yaxın yastı formalı dəhnə ağacından istifadə edilir. Dəhnə ağacına “ağız ağacı” da deyilir.

Hananı qurarkən toxucu ustalar hər şeyi əvvəlcədən ölçüb biçirdilər. Düzdür, bu gözəyarı olurdu, lakin hər halda toxunacaq xovsuz xalça və ya xalça məmulatı dəzgahın qarşısında qadının oturub toxumağa başlayacağı yerdən o hündürlük iki qarış olmalı imiş (qarış əlin açılmış baş barmaqla çəçələ barmaq arasındakı olan məsafəyə deyilir). Hana qurularkən onun aşağı və yuxarı oxunu yan oxlara sabit olaraq birləşdirmirdilər. Hananın alt və üst oxlarının diametri təxminən 25 sm-dən 35 sm-ə qədər olmuş (3, səh- 162). Belə ki, yan oxların aşağı hissəsində dəliklərə yuxarisində bükülü ələ oxşar yonulmuş hissələr olurdu ki, üst ox həmin hissələr qoyulurdu və istənilən vaxt ərişi

boşaltmaq və üzərində olan məmulatı çevirmək mümkün olsun. Beləliklə də, həmin yan oxlar üzərində olan dəliklərin əsas funksiyası istənilən zaman üst oxu dörd barmaq aşağı salmaq, yaxud da aşağıdakı oxu dörd barmaq yuxarı qaldırmaq mümkün olsun. (2, səh 58-61)

Azərbaycanın xalça ustası, xalça sənəti haqqında gözəl bir kitab yazmış Cəfər Mücirli öz kitabında həmin dəliklərin ölçüsünü 5-7 sm təyin etmişdir ki, bu da elə dediyimiz kimi dörd barmağa uyğun gəlir.

Məlum olduğu kimi, xovlu xalçaların toxunuşunda kifayət qədər alətlərdən istifadə olunur. Bunlara ağacdan düzəldilmiş ağır çəkili həvələr, ilmə vurmaq üçün ucu qarmaqlı bıçaq, xalçalarda nöqsan olarsa qarmağı daha uzun və incə olan qarmaqlı sökmə bıçağı, müəyyən ölçüdə (3-5 sm, bəzən bir sıra toxunduqdan sonra) xovları qırmaq üçün qayçılar, Cənubi Azərbaycanda “qaşı” adlanan bıçaqlardan da istifadə edilir. (4, səh.) Bu bıçaq xovlu xalçalarda olan xovları xalça kəsilib qurtarandan sonra tərəşlənməyə üçün istifadə edilir. Bundan əlavə xovlu xalçalarda ağzı düz kəsilmiş şüşə qırığından da istifadə edilir. Yəni də xalça dəzgahdan kəsilib yerə qoyulandan sonra o şüşə vasitəsilə onun üzərində artıq qalmış xovlar tərəşlənir. Lakin xovlu xalçalardan fərqli olaraq xovsuz xalçalarda və xalça məmulatlarında yuxarıda adları çəkilən alətlərdən yalnız ikisi istifadə olunur. Onlardan biri xırda və bəzən də enli dişli ağac həvələr, digəri isə qoç və ya maral buyuzundan kirkitdə istifadə edilir. Beləliklə, istər xovlu, istərsə də xovsuz xalçalarda Azərbaycanda əsrlər boyu qoyunun yaz yunundan (yaz yunu daha uzun və keyfiyyətli olur) xalçaçılar arasında yuyunub, daranıb, ayrılandan sonra bir neçə ayrılmış ipləri yenidən bir yerdə ayrılır ki, bundan da əriş ipi üçün istifadə edilir. Əriş ipinin tovu o qədər möhkəm olmalıdır ki, o hanaya çəkiləndə yaxud da toxunan zaman həvə vurulanda qırılıb sıradan çıxmasın. Arğac isə ona nisbətən qatı çox olsa da nisbətən az tovlanılır.

Qeyd etmək lazımdır ki, xovlu xalçalarda əriş və arğac ipindən başqa “üz ipi” deyilən üçüncü ipdən də istifadə edilir. Buna eyni zamanda “xov ipi” də deyilir. Lakin xovsuz xalça və xalça məmulatlarında yəni də üz ipi və ya “naxış ipi” deyilən yun iplərdən istifadə edilir. Üz ipi adlanan bu ipin tovu o qədər möhkəm olmalıdır ki, hətta onun tovu ərişdən də artıq olmalıdır. Bunun əsas səbəbi ondadır ki, əgər xovlu xalçalar ayaq altında 100-200 il davam edirsə, xovsuz xalçaların xovu olmadığı üçün və ayaq toxunmuş naxış ipinin yan tərəfinə qoyulur. Ona görə də onların ayaq altında və yaxud da işlədikdə ömrü daha az olur. Ən çoxu 50-70 il ömürləri olur.

Beləliklə, yuxarıda qeyd edildiyi kimi, xovsuz xalçaların toxunduğu texniki üsullar xovsuz məişət əşyalarında da tətbiq edildiyi üçün məqaləmizdə onlar haqqında məlumat verməyi məqsəduyğun hesab etdik.

Sadə keçirtmə üsulu. Bu texnika ilə əsrlər boyu sadə və zolaqlı palazlar toxunmuşdur (2, səh.3-4). Bu texnikanın xüsusiyyəti ondan ibarətdir ki, həm üz ipi, həm də arğac rolunu oynayan yun iplər ərişlərin arasından sağa və sola keçirilərək sadə və iki üzlü bir toxuma məmulatı əmələ gətirir.

Beləliklə, məlum olur ki xovlu xalçaların toxunuşunda 2 cür düyünləmə üsulu mövcuddur. Lakin xovsuz xalçaların və xalça məmulatlarının eyni olan texnologiyasında isə 12-dən artıq toxuma üsulları mövcuddur. Xovsuz xalçaların texnologiyası uzun illər bu sahədə tədqiqat aparən Kübra Əliyeva tərəfindən öyrənilmiş və onun araşdırmaları kitab halında çap edilmişdir. (6. səh.21-22) Bunlar aşağıdakılardır:

1. **Sadə keçirtmə üsulu** ilə müxtəlif naxışlar yaradan 3 məşhur xovsuz xalça nümunələri məlumdur. Onlara palaz, cecim və sadə şəddələr daxildir:

a) arğac iplərini əriş ipləri arasında başdan – başa üfüqi istiqamətdə sağa və sola keçirilməsi ilə yaranan palaz adlanan xalçalar nəzərdə tutulur. Qeyd etmək lazımdır ki,

xovsuz məişət əşyalarından olan xurcun, çuval və məfrəşlərin alt yəni tərs üzü məhz bu texnika ilə icra edilir. Sadə keçirtmə üsuluna sadə toxunuşlu şəddələr də daxildir.

b) Cecim texnikası. Cecimlər Azərbaycanda toxunan ən qədim parça növüdür. Onun texniki toxuma üsulu palaza bənzəsə də, əslində ondan xeyli fərqlidir. Yəni, əgər palazlarda ərişlər bir rəngdə olursa, cecimlərdə isə ərişlər müxtəlif rənglərdə olurlar. Yəni, əsasən yay aylarında sadə yer dəzgahında toxunan cecimlərdə əriş çəkmə həmin cecimin üzərində olan naxış kompozisiyasını həll edir. Onun şaquli zolaqlardan ibarət olan naxışlarını yaratmaqdan ötrü xalçaçı usta 5 sm qırmızı əriş, 5 sm sarı əriş, 5 sm sürməyi əriş, 5 sm qəhvəyi əriş, 5 sm ağ əriş və s. rənglərdə olan ərişləri dəzgaha çəkir. Bir qayda olaraq zolaqları yaradan bu çoxrəngli ərişləri bir birindən ayırmaq üçün toxucu onların arasına kontrast rəngli 1 sm-lik “gəzmə” adlanan ərişləri də əlavə edir. Toxunuş zamanı berrəngli yun arğaclar ərişlərin arasından keçirilərək möhkəm dartılır ki, bunun da əsasında arğaclar görünməz olur. Palazda isə əksinə olaraq, rəngli yun arğaclar toxuma texnikasının sirlərinə görə üzə çıxır, ərişlər isə tam görünməz olur. Bunun əsas səbəbi ondadır ki, palazların toxunuşunda arğac ipləri soldan sağa keçirilərkən möhkəm çəkilir, sağdan sola keçirilərkən isə ziqzaq formasında verilir. Xalq arasında bu üsula “arğacların bərk çəkilməsi” üsulu, ziqzaq formasında çəkilməsi isə “tökə” üsulu adlanır. Cecimlər dediyimiz kimi yay aylarında həyətdə torpaq üzərində qurulan sadə ev dəzgahında toxunur. Ustalar onu toxumaq üçün çöməltmə oturub toxuyurlar. Toxunan hissə bir qayda olaraq onların iki ayaqlarının arasında qalır. Ona görə də cecimlərin eni 25 sm, uzunluğu isə 10-15 m-ə çatır. Əsrlər boyu cecimdən kişi və qadın geyimlərinin hazırlanmasında, pərdə, döşək üzü, qarpayı örtüyü, canamaz, ən çoxu isə çanta, kiçik əl xurcunlarının tikilib hazırlanmasında istifadə edilmişdir.

c) Şəddə. Şəddələrin sadə və süjetli növləri var. Sadə şəddələrin toxunuşun əsasını üçrəngli əriş ipləri və onların arasından cecimdə olduğu kimi keçirilib möhkəm çəkilən berrəngli arğac ipləri təşkil edir. Nəticədə məsələn, iki yan hissəsi qırmızı, mərkəz hissəsi isə qəhvəyi rəngində olan və müasir qobelenləri xatırladan şəddə nümunələri toxunur. Onlar çox yumşaq və yüngül olurlar və örtük kimi istifadə olunur. Bəzən bu sadə şəddələrdə cecimdə olduğu kimi rəngli ərişlər çəkilir və rəngli arğac iplərindən istifadə edilir. Toxuma əsnasında damalı bir kompozisiya yaradılır. Qeyd etmək lazımdır ki, əsasən Qarabağda toxunan şəddələr vaxtilə parça kimi də istifadə edilmişdir. Şəddə texnikası ilə toxunmuş xurcun nümunələrinə də rast gəlinir.

2. Mürəkkəb keçirtmə üsulu

a) Azərbaycanda məşhur olan kilimlər mürəkkəb keçirtmə üsulu ilə toxunur. Bu kilimlərin həndəsi naxışları o cümlədən, romb və üçbucaq şəkilli elementlərinin kənarlarında gözlə görünən dəliklər əmələ gəlir ki, xalça ustaları onlara “dırnaq” deyirlər. Bu dəliklərin əmələ gəlməsi üçün toxuma zamanı müxtəlif rəngli naxış iplərindən istifadə edilir. Həmin naxış ipləri həndəsi elementlərin gəzmə xəttinə qədər gəlib sonra geri qaytarılır. Hər toxunuşda elementlərə yaxın gəlib geri qaytarılan həmin yun iplərin bir ilmə yeri dəyişdirilir. Bunun nəticəsində, həmin elementlərin kənarında pillələr və dəliklər əmələ gəlir ki, bu da kilimin mürəkkəb texnologiyasının nailiyyətlərindən hesab etmək olar. Qeyd etmək lazımdır ki, bu texnika Qazax xalça məktəbinə aid olan xovsuz məişət əşyaları içərisində ən çox mürəkkəb keçirtmə texnikası, yəni kilim texnikası, məfrəşlərin və xurcunların toxunuşunda istifadə edilir.

b). Gədirgə texnikası. Bu texnika mürəkkəb keçirtmə üsulu ilə toxunsa belə öz iti bucaqlı naxışlarına görə fərqlənir. Azərbaycanda bu texnika ilə külli miqdarda at və dəvə çulları və xurcunlar toxunmuşdur.

3. Sancma texnikası. Sancma texnikası Azərbaycanın iki bölgəsində tətbiq edilmişdir. Bu Abşeronun Güzdek və Qala kəndlərində və bir də Qarabağın dağ rayonlarındakı

maldarlıqla məşğul olan tərəkmələr arasında. Bir qayda olaraq sancma texnikasının enli və ensiz üfqi zolaqlara malik palazların zolaqlarını bəzəmək üçün istifadə edilmişdir. Belə ki, çiyi palazlarında əriş və rəngli arğac iplərindən əlavə ayrıca olaraq naxış ipləri də toxunuşa əlavə edilir ki, bunun sayəsində həmin rəngli naxış ipləri palaz toxunduqca onunla birlikdə əriş iplərinə sancılıb düynələnir. Hər bir naxışı yaratmaq üçün 3 və yaxud 4 dəfə ərişə sancılır. Nəticədə, tikmə effekti verən naxışlar əmələ gəlir.

4. Dolama texnikası. Bu texnika xovsuz xalçalarda və xalça məmulatlarında mürəkkəb naxışların toxunması üçün istifadə edilən ən çox yayılmış üsuldur. Dolama üsulunda rəngli naxış ipləri bir qoşa ərişə ciddi olaraq toxunur. Hər sıradan sonra incə arğac ipi keçirilir. Bəzən isə arğac iplərindən imtina edilir. Azərbaycanda bu günə qədər toxunan zili, vərni nümunələrinin və xovsuz məişət əşyalarının, o cümlədən, çul, məfrəş, duz torbası, heybə, çuval, qaşiq torbası və s. 90% bu texnika ilə toxunub. Bu texnika ilə toxunan sıralarda dolamaların istiqaməti yuxarıya doğru olur. Ona görə də onların dolamaları bir-birinin arxasınca istiqamətlənir.

5. Qayıq texnikası. Bu texnika dolama texnikasının bir növüdür. Dolamanın forması qayığa bənzədiyi üçün xalq ustaları ona “qayıq” adı vermişlər. Bu texnikada hər iki sıradakı dolamalar üz-üzə duraraq sünbül və ya saç hörüyünü xatırladır. Sumax xalçaları bu texnika ilə toxunur. Qubada və Şirvanda istehsal edilən məişət əşyalarının əksəriyyəti qayıq texnikası ilə istehsal olunur.

6. Ladi. Bu texnika toxunuşunun mürəkkəbliyinə görə fərqlənir. Bu üsulda rəngli üz ipləri üç əriş ipinə bir və ya iki dəfə dolanıb bir ərişin arxasından keçirilir. Bu hər dəfə təkrar edilir. Bu texnika daha çox Qarabağda xurcunlarda istifadə olunur. Naxışların aralarında boş qalan dolanmamış ərişlər ağ rəngli şaquli xətlər əmələ gətirir ki, bu da yorğan sırığını xatırladır.

7. Sərbəst dolama. Azərbaycanda simvolik olaraq “zili texnikası” adlandırılan toxuma üsulu əslində bir neçə formada toxunur ki, bunlar bir-birlərindən həm toxunuşuna, həm də texnikanın diktəsi ilə yaranan naxış formalarına görə seçilir. Məsələn, “Zili” adlandırılan xalça və ya bu texnika ilə toxunmuş xurcun, məfrəş, çul və s. yerlik palaz texnikası ilə toxunur, onun üzərindəki naxışlar isə, o cümlədən heyvan, quş və həndəsi naxışlar dolama texnikası ilə icra edilir. Belə ki, rəngli üz ipləri 2-3 əriş ipinə şaquli, üfqi və maili istiqamətdə dolanır. Bu zaman üz ipinin qalınlığı və onun rəngi mühüm rol oynayır. Belə ki, ipin qalınlığı nə qədər çox olarsa onun üzərindəki naxışlar səthdən kənara çıxaraq həcmli görünür. Bu isə həmin zillərə xüsusi bir ifadəlilik verir. Bu cür texnika “sərbəst dolama” adlanır. Qeyd etmək lazımdır ki, sərbəst dolama ən çox Abşeron, Qazax və Qarabağ zillərində və zili toxunuşlu xurcun, məfrəş duz torbası, çul, qaşiq torbası və s. rast gəlinir.

8. İlgəkli dolama. Əsrlər boyu Azərbaycanın xovlu və xovsuz xalçalarında həmçinin, məişətdə istifadə edilən xalça məmulatlarında ilgəkli dolama texnikası da tətbiq edilmişdir. Bu texnikada dolama üçün götürülən naxış ipi ilk bir qoşa ərişə sol tərəfdən düynələnir. Sağ əl ilə həmin ip düynələnmiş naxış ipinin ortasından keçirilərək çıxarılır və proses sonacan belə davam etdirilir. Bir sıra toxunuş qoşa sıra effekti verir. Daha doğrusu, sumaxlarda istifadə edilən “qayıq” texnikasının effektini verir. Xalçaçılar ilgəkli dolamadan xovlu xalçaların başlanğıc hissəsində istifadə edirlər. Çünki belə toxunuş xalçanın ağız hissəsini möhkəm bağlayaraq onun üzərində hörük formalı naxış əmələ gətirir. Xovsuz xalça və xalça məmulatlarında isə bu cür texnika sayə yerlikləri toxumaq üçün istifadə edilir.

Ədəbiyyat:

1. Кюбра Алиева. Безворсовые ковры Азербайджана. Баку, Ишыг. 1988. Lətif Kərimov. Azərbaycan xalçası. I cild. Bakı – Leningrad. 1961.
2. Vidadi Muradov. Azərbaycan xalça sənəti. Bakı, Elm – 2013.
3. Rəsim Əfəndi. Kübra Əliyeva. Azərbaycan xalı və xalçaçılıq terminləri lüğəti. Bakı, Elm. 1998.
4. Кюбра Алиева. Тебризская ковровая школа XVI – XVII в. Баку. Элм. 1999
5. Кюбра Алиева. Безворсовые ковры Азербайджана. Баку, Ишыг. 1988.
6. Кюбра Алиева. Безворсовые ковры Азербайджана. Баку, Ишыг. 1988.

Камиля Мехтиева

Станки, ковровые инструменты и техника выработки используемых в производстве безворсовых ковров и ковровых изделиях Азербайджана

Резюме

В статье описываются простые, самодельные, вертикальные деревянные станки для производства ворсовых и безворсовых ковров и ковровых изделиях, а также наземных самодельных станках для производства так называемых «джеджимов» тканной пагонным метром (ширина джеджимов 20-15 см, а длина 15, или более 15 метров).

В статье также детально излагаются более 12 древних технологических способов для тканья безворсовых ковров и ковровых изделий передаваемых по женский линии и дошедших до наших дней. Таких как простое продивание, сложное продивание, гайыг, лади, гедирге, проколование, свободное обвязывание, петельное обвязывание.

Ключевые слова: простое продевание, сложное продевание, гайыг, лади, гедирге, проколование, свободное обвязывание, петельное обвязывание.

Kamila Mehdiyeva

Machine tools, carpet tools and technological methods in the production of pileless woven carpets and rugs of Azerbaijan

Summary

The subject of article is the simple, homemade, vertical wooden machines for the production of pile and pileless woven carpets and rugs, as well as ground-based self-made machines for the production of so-called "dzhedzhimov" pagon meter (width dzhedzhimov 20-15 sm and a length of 15 or more than 15 metres).

The article also details the more than 12 ancient technological methods for textile lint-free carpets and rugs transmitted through the female line and come down to nowadays. Such as easy threading, difficult threading, gayig, Lady, gedirge, free strapping, strapping looped.

Keywords: easy threading, difficult threading, gayig, Lady, gedirge, free strapping, strapping looped.

Məqalənin redaksiyaya daxil olma tarixi: 22.10.2013

Məqalənin təkrar işlənməyə göndərilmə tarixi: 29.10.2013

Məqalənin çapa qəbul olunma tarixi: 15.11.2013

Məqaləni çapa tövsiyə edən sahə redaktorunun (və ya üzvünün) adı: Sənətsünaslıq üzrə fəlsəfə doktoru, dosent Xəzər Zeynalov

ADMİU-nun Elmi Şurasının 05 dekabr 2013-cü il, 05 sayılı qərarı ilə çap olunur.